

Жахан АДАБИЕТИ

Адабий-бадий, ижтимоий-публицистик журнал

МУАССИСЛАР:

ЎЗБЕКИСТОН МАТБУОТ
ВА АХБОРОТ АГЕНТЛИГИ

ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР
УЮШМАСИ

РЕСПУБЛИКА МАЪНАВИЯТ
ВА МАЪРИФАТ КЕНГАШИ

1997 йил июндан чиқа бошлаган

№ 10/209

2014 йил, октябрь

Бош муҳаррир:
Шухрат РИЗАЕВ

Жамоатчилик кенгаши:

Эркин ВОҲИДОВ
Абдулла ОРИПОВ
Омонулла ЮНУСОВ
Муҳаммад АЛИ
Муҳаммаджон ҚУРОНОВ
Қаҳрамон ҚУРОНБОЕВ
Иброҳим ҒАФУРОВ
Низом КОМИЛОВ
Шухрат СИРОЖИДДИНОВ
Муҳаммаджон ХОЛБЕКОВ
Хуришд ДЎСТМУҲАММАД

Таҳрир ҳайъати:

Амир ФАЙЗУЛЛА
Назира ЖЎРАЕВА
Омонулла РИЗАЕВ
Отабек САФАРОВ
Шаҳноза НАЗАРОВА
Фозил ЖАББОРОВ
Алимурод ТОЖИЕВ
Дилдорхон АЛИЕВА
Алишер ОТАБОЕВ
Севара АЛИЖОНОВА

МУНДАРИЖА

Алишер НАВОИЙ. **Шоҳбайтлар**. 3

НАСР

М.ЯН. **Мусаллас мамлақати**. Роман. (*Хитой ва рус тилларидан А.Файзулла, С.Алижоннова тарж.*).4
В.КОРСАРИ. **Мангу изтироб**. Роман.
(*Рус тилидан М.Омон тарж.*).77

ГЛОБУС ХИТОЙ

Самовий салтанат сеҳри.157
Хитой шеърляти.167
Хитой насри.175
Унутилмас сиймолар.186

УСТОЗ ТАРЖИМОНЛАР БИСОТИДАН

Ҳасан ТЎРАБЕКОВ.128

ҲИКОЯ ҲАҚИДА ҲИКОЯ

О.ОТАХОН. **Сарҳадлар**.139
С.ЮКИ. **Хазон қоплаган боғ**.142

ЖАРАЁН

М.ХОЛБЕКОВ. **2014 йилги Нобель мукофоти совриндори**.124
А.ОРИПОВ. **Улуғ шоир хотирасига муносиб асар**.127
В.БУРОВ. **Бугунги Чин юртининг сиёсий йўли ва “Хитой орзуси”**. (*Рус тилидан Н.Жўраева тарж.*).150
А.ОТАБОЕВ. **Замон эврилишлари ва таржима талқинлари**.157

АДАБИЁТШУНОСЛИК. ФАЛСАФА

Арнольд Жозеф ТОЙНБИ. **Тарих тадқиқоти**.
(*Рус тилидан Ж.Сафоев тарж.*).54

ЖАҲОНИЙ ТАБАССУМ

Б.НУШИЧ. **Ҳикоялар**. (*Рус тилидан М.Ғаниев тарж.*).193
Муковамизда.203
Тақвим.204

ШОҲБАЙТЛАР

*Назарга қайси тарафдинки, бир губор келур,
Кўзум ёрур бу таманно билаки, ёр келур.*

* * *

*Озими дашти фано бўлдум¹, келур Мажнун доғи,
Гар қадам тез урмон андиндурки, ҳампойим келур.*

* * *

*Қасрнинг ҳар кунгури узра бало тошимудур,
Йўқса ботил ишқ даъви қилгон эл бошимудур.*

* * *

*Нетай туз этиб қадким², жисмимда шиканлардур,
Найлаб туз урай дамким³, бағримда тиканлардур.*

* * *

*Эй Навоий, гар ўларда жон талаишсам қилма айб,
Дермен ул ойни кўруб, жон берсам эҳмолим будур.*

* * *

*Манга ишқ дарди эмас муҳлик⁴у бас,
Замон дарди, аҳли замон дарди ҳамдур.*

* * *

*Нотавон жисмим жунун даштидаким бўлмиш хаёл,
Дема Мажнун жисмидинким, руҳидин тимсолдур.*

* * *

*Кўнгул ичра гам камлиги асру гамдур,
Алам йўқлуғи доғи қоттиқ аламдур.*

* * *

*Бевафолар ўт, вафо аҳли эрур туфроғким,
Чархдин ул саркаш ўлди, бу доғи помол⁵ дур.*

¹ Озими дашти фано бўлмоқ – йўқлик даштига жўнамоқ.

² Туз этиб қад – қадни тик тутмоқ.

³ Туз уриб дам – бир текис нафас олмоқ, тўғри сўзламоқ.

⁴ Муҳлик – ҳалок қилувчи.

⁵ Помол, поймол – оёқ остида қолган.

МОЯН

Ҳақиқий исми Гуан Мое бўлган замонавий хитой ёзувчиси, Гонгконг Оchiқ филология университети-нинг фахрий доктори, 2012 йилги адабиёт бўйича Нобель мукофоти совриндори Мо Ян Хитой Халқ Республикасининг Шандун шаҳрида 1955 йил 17 февралда дунёга келди. Мазкур олий мукофотга ёзувчи “адабиётда эртак, тарих ва ҳозирги кун-ни омухта этган реализми” учун сазовор бўлди. Дарвоқе, журнализмнинг 2013 йил 6-сонида унинг “Қиссагўй” сарлавҳали Нобель маърузаси эълон қилинганини эслатиб ўтамиз. Мо Яннинг “Қизил гаолян” номли илк романи асосида (унда 1920 йил-ларда Хитойнинг Японияга қарши уруши ҳақида ҳикоя қилинади) режиссёр Чжан Имоу ўзининг илк фильмини суратга олиб, 1988 йилги Берлин кино-фестивалида ғолиб бўлган эди. Шунингдек, ёзувчининг “Саримсоқ балладаси” номли романи ҳам Нобель кўмитаси аъзолари томонидан юксак баҳоланган. Мазкур мукофотга лойиқ топилган “Мусаллас мамлакати” романининг ўзбек тилига таржима қилиниши ўзига яраша маданий воқеа бўлишига ишонамиз.

Таҳририят

МУСАЛЛАС
МАМЛАКАТИ

Роман¹

Биринчи боб

I

Провинция прокуратурасининг махсус бўлими терговчиси Динг Гоуэр кўмир ташувчи юк машина кабинасида чайқалиб борарди. Текширув ўтказиш учун Лошан шахтасига йўл оларкан, ўйлар миясида ғужғон ўйнарди. Илгарилари лойиқ келган эллик сак-киз ўлчамли жигарранг бейсбол кепкаси негадир ҳозир бошини қискичдай қисарди. Охири бўлмади, шартта бош кийимини ечди, қараса, у жикқа терга ботибди. Димоғига бошқа аллақандай хид аралаш ёғли сочининг бадбўй иси урилди. Намхуш ва муздек туюлган хид ниманики эканини тусмоллай олмай, ўкчиб, томоғидан ушлади.

Шахтагача кўл чўзса етгулик масофа қолганди, қоронғи йўлда ғадир-

¹ Журнал варианты.

будур ва ўйдим-чукур жойлар кўзга ташлана бошлади. Ўқдай учиб кетаётган юк машинаси тезлигини пасайтиришга тўғри келди. Улов бир у ёнга, бир бу ёнга чайқалар, Динг Гоуэрнинг боши эса тинимсиз кабина шифтига уриларди. Кўхликкина ёш ҳайдовчи қиз йўлни ҳар қанча териб юришга уринмасин, бефойда эди, эркакчасига ғудраниб сўқинар ва бисотидаги барча ҳақорат сўзлар тилининг учуда турарди. Терговчи беихтиёр қизга тикилиб қолди. Қиз ҳаворанг кийимда бўлиб, либос тагидан чиқиб турган пушти кўйлагининг ёқаси унинг оппоқ бўйнини яшириб турарди. Қопқора кўзлари чакнар, сочи калта қилиб қирқилган, қоралигидан ялт-юлт қиларди. Оқ кўлқопли кўли чамбарни маҳкам ушлаб олган, бутун диққати йўлда – ўйдим-чукурлардан чакқон айланиб ўтишда эди. Машина чапга бурилганда қизнинг оғзи чапга, ўнгга юрса – ўнгга қараб қийшарди. Хуллас, ҳайдовчи қиз нари бориб-бери келаётганди. Шўрликнинг бурнидан тер чиқиб, пешонасида тиришлар пайдо бўла бошлади. Манглайи энсизгина, ияги қаттиқ ва дум-думалоқ, қалин лаблари унинг оташин ва эҳтиросли эканини айтиб турарди. Юк машинаси қаттиқ чайқалди-ю, беҳос иккисининг танаси бир-бирига тегиб кетди. Терговчида қизга яқин сурилиб, уни кўллари билан ушлаш истаги пайдо бўлди. Малакали, қирқ саккиз яшар терговчи учун бундай ҳис-туйғулар одатда ғалати туюлади, айни вақтда эса ёқимли эди. У бошини силтаб, қиздан кўзини олиб қочди.

Йўл эса тобора ёмонлашиб борарди. Машина бир чуқурдан иккинчисига тушар, ҳар гал у ёқдан-бу ёққа қаттиқ чайқалар ва ғичирларди. Бироқ у олдинга юришдан тўхтамас, худди панжалари ана-мана шилиниб тугайдиган баҳайбат махлуққа ўхшарди. Ниҳоят турнақатор юк машиналарининг охиридан келиб жой олди. Ҳолдан тойган қиз ўзини хотиржам ҳис этиб, оёқларини узатди, моторни ўчирди, кўлқопларини ечди, рул чамбарини туртиб қўйди-да, терговчига ёвқараш қилиб, деди:

– Онангни... яхшиямки, қорнимда болам йўк!

Терговчи титраб тушди ва қизнинг кўнгли учун минғиллаб деди:

– Бола бўлгандаям аллақачон тушиб қоларди.

– Тушса тушиб ўлсин эди, – жиддий оҳангда эътироз билдирди ҳайдовчи қиз. – Бир ўлик болага икки минг юан беришади, – шундай дея у терговчига еб қўйгудек ўқрайди. Барибир ҳам, “Хўш, бунга нима дейсан?” – дегандек қараб турарди.

Динг Гоуэрни ёқимли кўрқув ва қизиқиш қамраб олганди. Озгина бемаза суҳбат давомида у бутун вужуди билан қизга боғланиб қолганди. Жинслар орасидаги парда аллақачонга ғойиб бўлган, иккиси ўртасида энди ҳеч қандай масофа йўк эди. Ҳайдовчи қизнинг сўзлари замирида ундаги кечинмага нисбатан нимадир мавжудлигини ҳис этиб, бирдан юрагида шубҳа ва кўрқув пайдо бўлди. У қизга сергаклик билан қаради, қиз эса лабларини бурди. Буни кўриб, терговчининг ҳафсаласи пир бўлди. Ахир ҳозирги журъатли, бир сўзли, ғалати қиз қаёққа ғойиб бўлди? Аммо нафис дудокларнинг бетакаллуф жилмайиши терговчининг кўнглига оғир ботди. Қизнинг юз ифодасидан ўзининг ҳеч ким эмаслиги, калтабинлиги, дардларини айтиб, бошини оғритишга арзимаслигини англади.

– Сен фарзанд қутяпсанми? – қутилмаганда сўради терговчи.

Танишувнинг барча қонун-қоидаларини бир четга суриб, қиз хиёл шармсизларча деди:

– Мен шўрхоқ ерман, ҳамма бало шунда.

“Сен тажрибали терговчисан, – ўйлади Динг. – Зиммангга катта масъулият юкланган, бироқ аёл зиммасидаги масъулият ҳаммасидан катта. – Тўсатдан у жамоага қандай кулги бўлгани ҳақида эслади: “Динг Гоуэрга ўхшаганлар ишни зумда очиб ташлайди”. – Катта кетганга яхшигина дашном”. У чўнтагидан мусалласли идишини олди, қопқоғини бураб очди, бир култум ичиб, қизга узатди.

– Аслида қишлоқ хўжалиги бўйича мутахассисман, хусусан, мелиорация бўйича.

Қиз зарб билан сигнални босди, бироқ жудаям паст, бўғиқ овоз эшитилди холос.

– Онангнинг киндигини боссанг бўларди! – деди ғазаб билан бошқа юк машинасидан тушиб, уларнинг олдига келган ҳайдовчи.

Қиз шишани олди, сифатини билмоқчидай ҳидлаб кўрди, сўнг бошини кўтарди-да, кулкуллатиб охиригача сипкорди. Динг Гоуэр уни мактамоқчи бўлди, лекин мусаллас мамлакатада туриб мусалласнинг сифатига баҳо бериш қалай бўларкин, деб чурқ этмади. Терговчи оғзини артди ва қизнинг лўппи, мусалласдан намланган, қип-қизил лабидан кўзини узмай, дадиллик билан деди:

– Кел, лабларингдан битта бўса олай!

Қиз бирдан қип-қизариб кетди-да, шаллақилик билан бақира бошлади:

– Мендан эмас, бориб онангдан ол бўсани!

Эсанкираб қолган Динг Гоуэр шошиб атрофга қулоқ солди, нариги юк машинаси ҳайдовчиси аллақачон кабинага кириб олган, ҳеч кимнинг улар билан иши йўқ эди. Олдинда машиналар турнақатор бўлиб тизилган, орқада эшак кўшилган арава турибди, ундан кейин – тиркамали юк машинаси. Эшакнинг ясси пешонасидаги яп-янги, қип-қизил шокиласи зим-зиё тунни ёлқиндай ёритиб турарди гўё. Йўлнинг ҳар икки четида чўзилган зовур, ўсиб кетган йўсинлар орасидан пастак, таналари касалванд дарахтлар кўринади. Дарахт баргларию ўт-ўланлар чангдан қоп-қора тусга кирган. Кузнинг сўнгги кунлари: зовурларнинг нарёғида ястаниб ётган сарғиш-яшил анғизлар¹ узра улугвор сукунатга халал бермай ғиз-ғиз шамол эсади, манзарани қувончли деб ҳам, қайғули деб ҳам бўлмайди. Атрофда шахталар ўлкаси, сарғиш тутунлар орасида терриконлар² қад кўтарган. Шахта қудуғи олдида чиғирлар тинимсиз айланади, бу сирли ва ғалати туюлди. Унинг ярми кўриниб турар, қолган ярми юк машинаси панасида эди.

Ҳайдовчи қиз пичинг қилиб: “Мен сенга бўса берайми? Ҳаҳ, онангдан олгин бориб!” – такрорлади жойидан қимир этмаганча. Унинг қичқириб айтган сўзлари ҳар қанча кўрқинчли бўлмасин, Динг Гоуэр қаҳ-қаҳ уриб кулиб, кўрсаткич бармоғи билан қизнинг кўксига нуқиди. Бу гўё “старт тугмачаси”ни босиш бўлди-ю, қиз унга ўзини ташлаб, бутун гавдаси билан ўзига тортиди, муздек қўллари билан унинг бошидан чангаллади-да, лабларини чўзди. Дудоғи совук ва юмшак, эҳтироссиз, бамисоли момикнинг ўзи. Терговчининг ҳафсаласи пир бўлиб, бирдан унга қизиқиши сўнди ва ўзидан нари итарди. Бироқ бу дарғазаб шервачча унга қайта-қайта ташланиб, тинмай бидирларди:

– Ҳой, онангни эмгур, эркакмисан ўзи, йўқми...

Терговчи қўл-оёқларини типирчилатганча ўзини олиб қочишга уринди. Жиноятчиларни тинчлантирадиган усул билангина қизни инсофга келтиришга муваффақ бўлди.

Иккиси ҳам оғир-оғир нафас оларди. Динг Гоуэр қизнинг билакларидан маҳкам тутганча, унинг қаршилигини енгишга ҳаракат қиларди. Қиз терговчининг қучоғидан қочиб чиқишга бор кучи билан уринар, бутун бадани пружинадек эшиларди. Бир нималар деб гўлдираб, бузоққа ўхшаган овоз чиқарарди. Бундан терговчи яна кулиб юборди.

– Нимага куляпсан? – тўсатдан сўради қиз.

Қизнинг қўллари кўйиб юбориб, терговчи чўнтагидан ташриф қоғози чиқарди:

– Мен кетдим, хонимча. Хоҳласанг, мени шу манзилдан топасан!

Қиз унга бошдан-оёқ разм солиб қаради, сўнг чегарачи сайёҳнинг пас-

¹ Анғиз – экинни ўриб олинган ер.

² Террикон – кондан қазиб чиқарилган рудалар чиқиндиси.

портига кўз солгандек, ташриф қоғозига қаради. Кейин яна бошқатдан тикилиб қолди.

Динг Гоуэр қизнинг бурнидан чимчилаб қўйди-да, чарм сумкасини кўлтиғига қистириб, машина эшиги тутқичидан ушлади:

– Хайр, қизалоқ. Шўрхоқ ербоп олий навли ўғитларим бор!

Машинадан энди тушган ҳам эдики, қиз унинг кийими четидан тутди. Қиз саросималаниб қараб тураркан, терговчи унинг ҳали ёш бола эканини, турмушга чиқмаган, ҳеч қачон эркак зоти билан ҳам бирга бўлмаганини англади. Маъсумлигидан ичи ачишди: Динг унинг қўлини силаб қўйди-да, самимийлик билан деди:

– Азизам, мен отанг қаториман-а.

– Ёлғончи! – пишқириб деди қиз жаҳл билан. – Машина устахонасигача дегандинг-ку!

– Деярли етиб келдик, – жилмайди терговчи.

– Жосус!

– Ҳа, бўлса бордир.

– Жосуслигингни билганимда, машинага чиқармаган бўлардим!

Динг Гоуэр бармоғини тикиб сигарет тополмаган бўш қутини қизга томон ирғитди:

– Бўпти, жаҳлинг чиқмасин.

Қиз унинг мусаллас идишини зовурга улоқтирди:

– Тагин эркак эмиш, идиши қуриб ётибди-ку.

Динг Гоуэр йўл четига сакраб тушди, эшикни қарсиллатиб ёпди-да, олға одимлаб кетди.

– Ҳой, жосус! – ортидан қизнинг овози янгради. – Йўлда қанча фалокат рўй берганини билмайсанми, мабодо?

Динг Гоуэр орқасига ўгирилиб, қизнинг ойнадан бошини чиқариб турганини кўрди-да, мийиғида кулиб қўйди, аммо ҳеч нима демади. Қизнинг қулмоқ гулига ўхшаган чехраси бир дақиқагина сақланди холос, сўнг қадахга қуйилган пиво кўпикларидай йўқ бўлиб кетди. Кўмир конига олиб борувчи йўл ифлос ва тор, узунчакдай бир-бирига айқаш-уйқаш бўлиб ётарди. Юк машиналари, тракторлар, хўкиз қўшилган уловлар – барчаси ўз думини ўзи ғажиган даҳшатли махлукқа ўхшарди. Баъзи машиналар чироғи ўчирилган, баъзилариники эса йўқ. Олдинда трактор капотлари устига, орқада эса автомобилларнинг пастки қисмига ўрнатилган қувурлардан кўкиштон тутунлар паға-паға бўлиб чиқарди. Чала ёнган бензин ва сол-ярқа жониворларнинг бадбўй ҳиди билан қоришиб, ҳавода осилганча на-фасни бўғарди. Терговчи шахта томон ҳаракатланаркан, гоҳ машиналарга яқин бориб қолар, гоҳ пастак дарахтларнинг каллакланган шохларига ўзини уриб оларди. Кабинада ўтирган деярли барча хайдовчилару арава шотисига суяниб олган аравакашлар барабар мусалласхўрлик қиларди. Бу ерда рулдаги одамнинг ичиши тақиқланмагандек. “Буларнинг охири борми ёки йўқ?” – у ғазаб билан юқорига қаради: қазилаётган коннинг марказий қисмида ниҳоятда баланд кўтаргич хартумининг учдан икки қисми кўзга ташланарди. Кумуш рангли пўлат трос ғилдирак устидан текис ҳаракатланар, кўтаргичнинг ўзи эса ё занги сабабми ёки бўёқданми, қуёш нурида тўқ қизил ва исқирт кўринарди. Катта қора блок ҳам хунук кўринар, тўхтовсиз сирпанаётган трос жуда чакноқ бўлмаса-да, ваҳимали кумушранг учқунлар сачратарди ва шу туришида у захарли илонни эсга соларди.

Ранг ва жилваларнинг бу ўйинига монанд равишда айланаётган блокнинг ғичирлаши, таранг тортилган пўлат троснинг ғириллаши ва ерости портлашларнинг бўғиқ гув-гувлаши кулоқни қоматга келтирарди.

Кон ёнидаги суйри майдон ҳам машина ва араваларга лик тўла эди, йўл четдаги қатор қайинларни кўмир чанги қоплаган. Бошдан-оёғи иф-

лосланган барглардан чимдиш учунми ёки тумшуғини ишқалаб қашиш учунми, каштан шохлари орасига бош суккан от бирдан пишқириб юборди. Бир арава ёнида талай одам тўпланган эди. Юзлари офтобдан қорайган, бошларини кийикча билан танғиган, кийимлари титилиб кетган, белларига камар ўрнига чилвир боғлаб олган эдилар. Аравага қўшилган от ясси тўқима саватдаги пичанни ғурт-ғурт чайнар, эгалари эса майхўрлик билан овора эдилар. Каттакон тўқ бинафшаранг шиша давра бўйлаб айланар ва ҳар ким унга ошқора сук билан ёпишар эди. Барчалари навбати билан ёпқи устидаги катта оқ турупдан карсиллатиб узиб оларди. Хузур қилиб кавшагач, ўшандай карсиллатиб узиб олгани тагин интилишарди. Динг Гоуэрни ҳаммадан кўп ичади деб бўлмасди, лекин ичишни хуш кўрарди. Мусалласнинг қайси бири яхшию қайси ёмонлигини ажрата оларди, ҳавони тутган бадбўй ҳиддан англадики, мана бу шишадаги ичимлик у қадар мақтагулик эмас. Шолғомли арақ хиди, лоф эмаски, одам ели хидидан ҳам бадбўйроқ эди. Мусалласхўрларнинг кийимларию еб-ичаётган нарсалари уларнинг Жюгуо атрофидаги деҳқонлар эканини яққол билдирарди. Терговчи улар олдидан ўтиб кетаётганда, биттаси хирилдоқ овозда сўради:

– Соатинг неча бўлди, ўртоқ?

Соатига қараб, Динг Гоуэр жавоб берди.

Кўзлари қизил ва малларанг соқолли ёш деҳқон йигитнинг чехрасида шундай ғазабли ифода зоҳир эдики, терговчининг юраги шиғ этиб кетди ва у қадамларини жадаллатди.

– Дарвозани тезроқ оча қолишса бўлмайдами, қоврилиб кетдик-ку, – орқадан лукма ташлаб қолди деҳқон йигит.

Хўрликдан у ўзини йўқотай деди, аммо тан олиш керакки, бунинг учун асослар йўқ эмасди. Ун бирдан чорак ўтибди-ю, аммо коннинг бакувват кулф урилган темир панжарали дарвозаси ҳамон ёпиқ эди – кулф ҳам нақ тошбақанинг косасидай келарди ўзиям. Дарвозанинг ўзига саккизта пўлат варақ қопланган эди. Уларга қизил бўёқда йирик-йирик иероглифлар билан ёзилган “Қорхонада хавфсизликка риоя қилинг!” ва “Биринчи май байрами билан табриклаймиз!” сўзлари аллақачон унниқиб кетганди. Куз кунининг мафтункор ёғдусида кўп нарсалар тароватли кўринарди, қоп-қора кон узра кўм-кўк осмон янада кўркамроқ акс этарди. Жойнинг баланд-пастлигига қараб бир кўтарилиб-бир тушган кўйи худуд атрофида одам бўйдан сал баландроқ кулранг ғиштин девор чувалиб кетган. Дарвоза табақасидаги эшик қия очик, унинг ортида каттакон малларанг кўппак эриниб ағанаб ётарди, унинг боши узра кузги япроқдек нимжон капалак қанот қоқарди.

Динг Гоуэр эшикни очмоқчи бўлган эди, кўппак ғазаб билан унга ташланди, сал бўлмаса нам тумшуғи билан кафтининг орқа томонига тегиб кетаёзди. Тўғрироғи, итнинг тумшуғи кафтига келиб тегди, чунки терговчи унинг салқинини аниқ ҳис этди; ранги билан у нофармон каракатица¹ ёки личи² нинг пўстлоғини эслатарди.

Бироқ кутурган кўппакнинг тажовузкорлиги шу заҳоти кўркув билан алмашди. У йўлакдаги сояга ўзини отди, сўлиган софора³ буталари орасига сингиди ва ангиллаганча тўртбурчак бошини силкиди.

Динг Гоуэр лўкидонни сурди, эшикни итарди, орқаси билан муздек темирга тиранганча бирпас турди ва кўрқиб кетган кўппакка ачиниб қараганча ичкарига қадам қўйди. Қўлига қаради: суяклари ўйнаб, кўк томирлари бўртган; қонида алкоголь йўқ эмас, аммо унда на қувват, на айтарли нарса кўзга ташланарди. “Нега аввалига ташланиб, энди мендан қочаяпсан?” – деб сўрагиси келиб кетди унинг кўппакдан.

Ювиниш тоғорасидаги илиқ сув ҳавода чайқалиб ёйилди. Ранг-баранг ва ола-була шаршара. Шундай бир капалакки, у ёлғиз қолишни истамай-

¹ Каракатица – денгиз моллюскининг бир тури.

² Личи – Хитой олхўриси.

³ Софора – дуккакли ўсимлик.

ди. Кўпик ва куёш. Умид. Бир дақиқача бўйнидан сув оқди, сўнг шабада келиб урилди ва ҳаммаёқ салқин тортди. Кўп ўтмай кўзлари оғирлашди, оғзи арзон атир-упа таъмини берувчи шўр нарса билан тўлди. Шу заҳоти анчадан бери ювилмаган юз хиди ва бужмайган руҳий тажаллий уйғунлик касб этгандай туюлди. Шу лаҳзада кабинадаги ҳайдовчи қиз терговчининг хотирасидан қайтмас бўлиб ўчди. Увадага ўхшаган дудоклар ҳам ғойиб бўлди... Бироқ кейин кўлида унинг ташриф қоғозини тутган аёл аниқ ва кескин равишда шуури юзасига қалқиб чиқди, гўё олис туманли тоғлар акс этган табиат манзараси чизилган сувратдай. “Итдан таркаган!”

– Ўлгинг келдими, итдан таркаган? – унинг олдида қўлларида тоғорача билан турган навбатчи жаҳл билан депсинди.

Динг Гоуэр бу билан унинг ўзига шама қилаётганини тушунди. Бошидан сув томчиларини силкиб ташлагач, кир дастрўмоли билан бўйинини артди, томоғини кириб, тупурди. Бу қийин аҳволдан чиқиш учун кўзларини пирпиратди, ўзининг асл ҳолатига қайтди ва навбатчига тешиб юборгудек тикилди. Турли катталиқдаги, кўмирдай қоп-қора, ҳаёсиз, тўпори кўзлар, дўлана мевасига ўхшаш дум-думалоқ қизил бурун, кўқарган лаблар ва қайсарларча қисилган тишлар. Куйдиргувчи қандайдир тўлқин бамисоли илон ёки чувалчангдай эшилиб-тўлғониб аъзойи баданини силаб ўтди. Ғазаб туғён урди, унинг алангаси тобора авж олиб борарди, бош чаноғи ўчоқдаги писта кўмир ё яшин каби оппоқ тусга кирди ва кўксиде орият хисси ғуфрон урди.

Худди итга ўхшаб, навбатчининг қаттиқ ва қора увадалари ҳар томонга қараб осилиб ётарди. Афт-ангори билан Динг Гоуэр унинг ўтакасини ёриб юборгани кўриниб турарди. Бурун катакларидан чиқиб турган туклар қалдирғоч думини эслатарди. “Бу лаънати қора қалдирғоч ўша ерда ин қурганга ўхшайди, – кўнглидан кечирди у. – Ин қурган, тухум қўйган, бола очган”. У ўша қалдирғочни нишонга олди ва тепкини босди. Яна босди. Яна.

Жарангдор ва тиниқ ўқ товушлари кон дарвозаси олдидаги сукунатни бузди. Уқ товушлари каттакон малла кўппак ҳуришини босиб кетди ва деҳқонлар эътиборини тортди. Энди кабиналардан сархуш ҳайдовчилар сакраб-сакраб туша бошладилар. Эшакнинг юмшоқ лаблари қаттиқ қайин игналаридан жишга айланганди. Аравага қўшилган ҳўкиз вазмин бошини кўтарди-да, кавшашдан тўхтади. Аввалига ҳамма қотиб қолди, кейин эса воқеа содир бўлган жойга ёпирилиб келишди. Соат ўндан ўттиз беш дақиқа ўтганда Лошаннинг йўлак шахтаси навбатчиси бошини чангаллаганча ерга кулади. Оғзидан оппоқ кўпик чиқди, танаси жон талвасасида силқинар эди. Юзида кинояли табассум ўйнаган ва кўлида ялтироқ тўппонча тутган Динг Гоуэр Ҳимолай чўққисидек қалқайиб турарди. Милтиқ оғзидан чиқаётган кўкимтир тутун уни ўраб олмоқда эди.

Дарвозанинг темир панжараларидан тутганча оломон ҳангу манг қараб турарди. Чийиллаган овоз янграб улгургунча жуда кўп вақт ўтганга ўхшаб туюлди:

– Ўлдирдилар! Навбатчи Лао Луюни ўлдирдилар!

Мана бу кўкиш-қора Ҳимолай заранги, яъни Динг Гоуэр заҳархандалик билан тиржайди.

– Бу қари кўппак қилган ёмонликларнинг санаб саноғига етиб бўлмайди.

– Ошпазлик академиясига, махсус ошпазлик бўлимига сотиш керак!

– Уни пиширишнинг ўзи бўладими, қари кўппак-ку!

– Махсус ошхоналарга оппоққина, баррагина ўғил болаларни олишади, бу чандир кимга керак?!

– Ҳайвонот боғига бериш керак, бўриларга озуқа!

– Бунақа озуқа билан бўриларнинг кўнглини олиб бўлибсан.

– Унда махсус турдаги гиёҳлар учун тажриба ерлари бор-ку, қайта ишлаб, ўғит қилишсин!

Динг Гоуэр тўппончани ҳавода ўйнатди. Ялтироқ сирти кумуш кўзгудай чараклаб кетди. Тўппончани олиб олиб, кафтига кўйганча уни дарвоза ортида турганларга кўрсатди. Ихчам, нафис, чиройли чизиклар тортилган тўппонча револьверга ўхшарди.

– Ваҳимага тушманлар, дўстлар, – мийиғида кулди у. – Ахир бу болалар ўйинчоғи-ку!

Тугмачани босиб, у тўппончани иккига ажратди, унча катта бўлмаган, тўқ кизил дискни қаттиқ пластикдан суғуриб олди-да, йиғилганларга намойиш қила бошлади.

– Ҳар бир тиш қоғоз қобикдаги мош донасидек келадиган ўкни қисиб қолади, – тушунтирди у. – Тепкини босасан, диск айланади, ўқ товуши янграйди. Бу ўйинчоқдан театрда бутафория реквизити, спорт мусобақаларида старт тўппонча сифатида фойдаланиш мумкин. Бунақалари ҳар бир универмагда сотилади. – Шу сўзларни айтиб, у барабан тарновига ўқ суқди ва тўппончани йиғиб, тепкини босди: пақ!!!

– Ана шунақа, – деди у мойфурушларга ўхшаб. – Ишонмасангиз, қаранг. – Шундай дея у тўппонча оғзини енгига олиб борди-да, яна тепкини босди.

– Ван Лян Жюй! – деди ҳайдовчилардан бири. Афтидан, у бир вақтлар “Намунали “Қизил фонус” пьесаси”ни кўрган эди.

– Бу ҳақиқий тўппонча эмас! – Динг Гоуэр қўлини кўтарди. – Қаранглар-а, агар ҳақиқий бўлганида, ўқ бу ёғидан кириб, у ёғидан тешиб чиқарди, тўғрими? – Унинг енгигаги сарғиш доғ куёш нурида кўринди, ундан ўткир ўқ-дори хиди келарди.

Терговчи тўппончани чўнтагига жойлади, ерда йиқилиб ётган навбатчи олдида борди-да, уни бир тепди:

– Тур ўрнингдан, ошна, ўликка ўхшаб ётганингдан иш чиқмайди.

Ўша-ўша бошини чангаллаганча навбатчи ўрnidан турди. Унинг юзи обдон пиширилган нянгао¹га ўхшаб, касалмандлардай сарғайиб кетганди.

– Сени ўлдириб нима барака топардим, пўписа қилдим холос, – давом этди Динг Гоуэр. – Ҳокимиятни суиистеъмол қилиб бўлмайди. Соат ўн бир бўлди, дарвозани аллақачон очишинг керак эди!

Навбатчи қўлларини юзига олиб борди-да, сийпалай бошлади. Сўнг ишонмагандек, яна бошини туртиб кўрди, қўлларига яна бир қарра қараб чикди. Қон кўринмасди. Тириклигига ишонч ҳосил қилгач, у чуқур хўрсинди ва ҳамон ҳадикли овоз билан сўради:

– Сен-чи, сен бу ерда нима қилиб турибсан?

Динг Гоуэр айёрона жилмайди:

– Мен коннинг янги директориман, шаҳардан юборишди!

Навбатчи қоровулхонага ўқдай учиб кетди. Қўлида каттакон ялтироқ қалит билан қайтиб келди-да, отнинг калласидай келадиган қулфни буради ва дарвозани ғийқиллатиб очди. Халқ шодон қийқириб юборди, ҳамма машиналар томон чопди, бир неча дақиқа ўтиб-ўтмай кўча моторларнинг гувиллашига тўлди.

Машиналар аста-секин, бир-бирига эргашиб, шарақ-шуруқ қилганча зич қатор билан дарвозадан қира бошлади: турган-битгани баҳайбат ва жирканч кўпоёкли занжир тасма. Динг Гоуэр шартта ўзини бир четга олди: юрагида тўсатдан англаб бўлмас ғашлик пайдо бўлди. Кейин тўғри ичаги шунақанги бурадики, томири лўқ-лўқ ура бошлади, оғриқ тутди ва тушундики, бавосил хуружи зўрая бошлади. “Яна ўша, оғриқ ва ичимдан қон кетиши”. Бироқ юрагидаги ғашлик анча босилди. Пешонанга битилганидан қочиб қутулиб бўлмайди. Бавосил муқаррар бўлганидек, тартибсизлик ҳам муқаррар, фақат илоҳийлик моҳиятининг барҳақлиги бор холос. Бу сафар эзгу моҳият нимада намоён бўларкин?

Навбатчи тўхтовсиз тавба қиларди, унинг юзида мутлақо ғайритабиий табассум жилла бўлса ҳам кўринмасди:

¹ Нянгао – гуручдан тайёрланувчи янги йил таоми.

– Марҳамат, мухтарам раҳбар, навбатчилар хонасига марҳамат қилинг, у ерда лоақал ўтиргани жой бор-ку.

Вазиятга қараб муносабатни ўзгартиришга суяги йўқ Динг Гоуэр навбатчи орқасидан эргашди.

Кенг хона. Каравот. Қора адёл. Иккита металл термос. Баҳайбат буржайка печкаси. Катталиги итнинг бўйи баробар келадиган тошқўмир бўлақлари уюми. Деворда осиглиқ янги йил сувратида унсиз кулганча оғзини очиб турган кип яланғоч, юзлари қизил, қўлларида умрбокийлик рамзи бўлмиш шафтолини ушлаб олган гўдак тасвирланганди. Юраги бир тутам бўлди ва ичаги яна қаттиқ тортиб оғриди.

Хона ичи чидаб бўлмас даражада иссиқ эди. Печкадаги олов гуриллаб ёнарди, азбаройи оловнинг зўридан мўрининг ярми-ю печканинг бутун танаши чўкка айланганди. Иссиқ ҳаво оқимлари остида бурчакдаги ўргимчак тўри оҳиста чайқаларди. Шу заҳоти бадани қичишиб, бурни ачишди.

– Совукми, ўртоқ директор? – хушомад қилиб унга қаради навбатчи.

– Дахшатнинг ўзи! – ғижиниб тўнғиллади Динг Гоуэр.

– Ташвишланманг, ҳозир кўмирнинг хўрозидан ташлаймиз...

Эгилиб, навбатчи каравот остидан жигарранг-қизил сопли ўткир болтани олди. Терговчи қўлини беихтиёр белига олиб борди: у ерда ҳақиқий тўппонча яшириб қўйилганди. Навбатчи энкайганча печка ёнига борди, чўккалади ва ёстикдай келадиган кўмир харсангни аста кўтарди. Уни бир қўли билан ушлаб туриб, болта билан солган эди, харсанг қоқ иккига бўлиниб кетди. Текис бўлинган бўлак ялт-юлт қиларди, бамисоли чеккалари симоб билан қоплаб чиқилгандай. Навбатчи харсангни уришда давом этар экан, ялтироқ кўмир парчалари ҳар томонга сачрарди. У печка эшикчасини очди ва худди шамол келиб теккандек у ердан гуриллаганча лаққа чўғлар отилиб чиқди. Терговчи юзларидан тер қуйилиб кўмирни ичкарига ташлаётган навбатчини кузатиб турди.

– Ҳозир ўт олади, – ўзича минғирлади навбатчи узр сўрагандек. – Бизда кўмир юмшоқ, тез ёнади, бетиним ташлаб туриш керак.

Динг Гоуэр ёқасига тақалиб турган тугмаларини ечди ва пешонасидаги реза терларни сидириб ташлади:

– Сентябрданок печка ёқасизларми?

– Совуқ, ўртоқ директор, совуқ... – навбатчининг овози титрарди. – Совуқ... кўмир эса кўп, ана, тоғ-тоғ бўлиб ётибди.

Унинг қуриган юзи бўғирсокка ўхшарди ва Динг Гоуэр уни бир кўрқитмокчи бўлди.

– Мен ҳеч қанақа директор-пиректор эмасман, – деди у. – Иш билан келганман. Шунинг учун дадилроқ ёқавер!

Девордаги гўдак тирикдай қикир-қикир кула бошлади. Қошини чимириб, Динг Гоуэр маъсум болакайга қараб қолди. Навбатчининг бирдан юзи ўзгарди ва болтага кўл чўзди:

– Ўзингни директор қилиб кўрсатасан-да, одамларни тўппончадан отиб ўлдирасан... Қани, юр-чи, ҳозир сени муҳофаза бўлимига олиб бораман.

– Борди-ю, ростданам директор бўлсам-чи, унда нима бўларди? – мийиғида кулди Динг Гоуэр.

Ҳайрон бўлиб қолган навбатчи бир неча марта жиддий оҳангда хихилаб кулди, болтани қайта каравот остига тикди ва бирйўла у ердан бир шиша мусаллас олди. Ғадир-будур тишлари билан пўкакни суғуриб ташлади, ўзи ҳам яхши ўрнашиб ўтириб олди, кейин эса хушомадгўйларча шишани Динг Гоуэрга узатди. Мусалласда женьшеннинг оқ-сарик илдизлари ва найзасиз, узун думли еттита қора чаён сузиб юрарди.

– Ичинг, ўртоқ директор, – синовчан таклиф қилди у. – Бу мусаллас етмиш икки дардга даво!

Динг Гоуэр ундан шишани олди-да, чайқади. Чаёнлар женьшен чўплари

орасида айланди, шиша ичидан эса ғалати ҳид анқирди. Шиша бўйнига лабларини теккизиб қўйиб, уни навбатчига қайтарди.

Навбатчи нима қилишини билмай, унга синовчан тикилди:
– Ичмайсизми?

Давоми журнал варианты

САРҲАДЛАР

*Роман очколар билан ютса,
ҳикоя нокаутлар билан голиб келади.*

Роберто Арльт

Яхши ҳикоя ўқиши мароқли машғулот. Маза қилади одам.

Катта асарлар – роман, қисса китобхонга ўзгача таъсир қилади, баъзи ўринларида зерикасан, бир-икки бобини ўқиганда ларзага тушасану бир хил саҳифаларини эса ташилаб кетиб ўқийсан. Ҳолбуки, ўша роман истеъдод билан зукко, машҳур, эътироф этилган адиб томонидан ёзилган бўлади. Шунга қарамай, ўқиши бирмунча қийин кечади. Камида бир-икки кун керак уни ўқиб тугатиши учун. Оддий мисол, Лев Толстойнинг машҳур романларини олинг. Бу баҳарнав. Жон Голсуорсининг “Форсайтлар ҳақида достон” туркум романларини ўқиган одам яхши билади буни. Ҳолбуки, бу романлар жаҳон адабиётининг олтин хазинасидан ўрин олган мумтоз асарлардир. Фолькнер, Диккенс, Роже Мартин дю Гар, Луи Арагонларнинг шоҳ асарлари ҳақида ҳам шу фикрларни айтиши мумкин. Мақсад даҳо адибларнинг баркамол асарларидан камчилик топиши эмас. Балки ҳикоя жанри билан муқояса қилиши учун тамсил қўллайман холос. Роман – албатта, ҳақиқий бадиий асарни назарда тутаямман – замон, давр, миллат, шахс ҳаёти ҳақида кенг, атрофлича тасаввур беради, бутун бошли хонадонлар, авлодлар тақдирини акс эттиради, битта одамнинг руҳий оламини таҳлил қилади. Ҳикоя бўлса бундай вазифани зиммасига олмайди, ҳаёт ҳикояларда узук-юлуқ, парча-пурча, қисман акс этади. Кутилмаган учрашув, биргина хато, янглиши касрига қолган инсон қисмати, адашганлар фожиасининг туб сабаблари эсда қоларли битта тўқнашувда юзага чиқади ёки маълум бўлади.

Квятковскийнинг “Поэтик лугат”ида ҳикоянинг асосий белгилари сифатида қуйидагиларга урғу берилади: “...мухтасар ҳикоя сюжетнинг кескинлиги, аниқ композиция ҳамда кутилмаган яқун билан ажралиб туради”. Бу дастлаб Уйғониш даври ҳикоячилигига алоқадор хусусиятлар бўлган. XIX асрга келиб француз носирини Мопассан, рус ҳикоянависи Чехов, XX асрда америкалик адиб Хемингуэйлар бу жанрнинг қатъий белгилаб қўйилган чегараларини кенгайтиришига уриндилар. Шуларнинг шарофати ҳамда XX асрнинг иккинчи ярмидан бошлаб Лотин Америкасидан чиққан ижодкорлар: Кортасар, Конти, Фуэнтес, Маркес, Карпентьер, Варгас Льосаларнинг бемисл шижоати, яхши маънодаги “бузғунчилиги” оқибатида ҳикоя жанри, янаям аниқроқ қилиб айтганда, жаҳон ҳикоячилиги бугунги аҳволга келди. Бутун дунёда ёзилаётган ҳикоялар шартли равишда йўналишларга ажратиб қараладиган бўлди. Лирик монолог, ҳеч нарса содир бўлмайдиган ҳикоялар, микродиалоглардан ташиқил топган, воқеалар тартиби бузиб ташиланган новеллалар, табиат, жониворлар ҳақидаги шоирона эртақ-ҳикоялар, психологик, абсурд, рамзий маънодаги ҳикоялар ёзилаёттир. Кейинги суҳбатларимизда аниқ мисоллар билан бу фикрларни далиллашга уринамиз.

Лекин бир нарсани унутмаслик лозим, яхши ёзилган ҳикоялар ҳамини қизиқарли, таъсирчан бўлади, ҳатто уларнинг шу хусусияти (албатта, фазилати!) йиллар ўтган сари янаям барқарорлашиб, теранлик касб этиб бораверади.

Менинг ҳикоя жанрини, ҳикоячиликни романдан устун қўйиши ниятим йўқ,

чунки бу жанр мақтовга муҳтож эмас, у ниҳоятда яшовчан. Одам Атонинг оёғи курраи заминга теккан лаҳзаларданоқ қадр топган ҳикоя қилиши санъати ҳали-ҳануз ўша қадриятини йўқотмаган.

Ҳамонки инсон дунёда яшар экан, адабиёт мавжуд бўлади ва ўз-ўзидан ҳикоя жанри ҳам яшайди.

Бугун мутолаа қилишингиз учун, азиз журналхон, эътиборингизга япон ёзувчиси Синъити Юкининг “Хазон қоплаган боғ” номли ҳикояси ҳавола этилмоқда¹.

Маълумки, япон миллатининг адабий анъаналари Европа халқларининг адабий анъаналаридан кескин фарқ қилади. Худди Киото боғлари Версаль боғларидан ажралиб тургани каби. Француз боғлари боғбоннинг аёвсиз хоҳиши-талабига биноан аниқ бир шаклга келтирилган бўлади. Ҳаммаси ҳисобланган, тўғрилланган – демак, ибтидоий қиёфасига путур етган. Улардан фарқли ўлароқ, японлар манзарани имкон қадар табиий ҳолда сақлаш тарафдоридирлар, шу сабабдан улар яратган ўтлоқ, гулзор, боғ, митти дарахтлар – икебана санъати – қаровсиздек, тартиб берилмагандек таассурот қолдиради, ҳолбуки, ўша боғда ҳар бир дарахтни қаерга, қайси дарахт ёнига экиш ҳақида боғбонлар, мутахассислар узоқ бош қотиришган, ўйлаган, ижод қилишган – бу хусусда, таъбир жоиз бўлса, қайғуришган бўлади.

Дарвоқе, журналда эълон қилинаётган ҳикоя Япониядаги боғ яратиши санъати ҳақида озми-кўпми тасаввур беради. Умуман олганда, “Хазон қоплаган боғ” мунгли оҳангларга, маъюс кайфиятга йўзрилган. У кексалик, ўлим ва хотира – ёд этиши ҳақида, боғ яратиши учун битта одамнинг умри етмаслиги ҳақида.

Ҳикояда мўйсафид Каяма умрининг охирги даври қаламга олинган. Рафиқаси вафот этган, ўгли билан қизи ҳам ўзларидан тинчиб, Токиога кўчиб кетишган. Ёлғиз қолган чол бирдан боғ барпо қилиши таъвишига тушади: “Каяма боғ барпо қилишига киришганда олтмишни қоралаб қўйганди. Ўшандан буён ўн йил ўтибди”. Ҳикоя мана шундай ғамли оҳангдаги хабар билан бошланади. Каяма файласуф ёки шоир эмас, менимча, у ҳақида японлардан сўрасангиз, ҳеч қийналмасдан тавозе билан латиф оҳангда “Ахир у япон-ку” деб жавоб қилсалар, ажаб эмас. Шў маънода нима бўлган тақдирда ҳам, у ёлғизлиги учунми, боғ билан овунмоқчими, қолган умрига озгина бўлса ҳам маъно бағишмоқчими – фарқи йўқ, у япон экан, бас, боғ барпо қилишига қарор қилгани бежиз эмас – бу унинг қонида бор.

Жаҳон халқлари орасида японлар қадар табиатга яқин, уни яратувчи деб билишдан фахрланадиган халқ бўлмаса керак. Улар учун табиатдаги ҳамма нарса муқаддас. Айниқса, дарахт, тош ва гул. Дарахт образи япон ёзувчиларининг асарларида рамзий маъно касб этади. Кавабатанинг “Тоғлар фарёди” романини олинг:

“Довул гинго билан сакуранинг баргларини бир кечада тўкиб юборди. Булар Синго ҳовлиси ёнидаги энг улкан дарахтлар бўлиб, улар қаттиқ шамолларга бардошли эди, бироқ япроқлар бунақа шамолда тўкилмай иложи йўқ... Мана, баҳайбат гинго янги сурх япроқлар ёзди”. Ёки “Бамбук садоси, шафтоли гули” ҳикоясини олинг:

“Тоғ ёнбағрида баланд дарахтлар кўзга чалинмас, бироқ кичиклари шунчалар қуюқ, зич ўсган эдики, ям-яшил парда билан тўсиб қўйилган дейсиз. Фақатгина тепаликнинг энг юқорисида баҳайбат қуриган қарагай бир ўзи қад ростлаб турибди”.

Дунёга доврўги кетган Рёндзи богини эсланг.

Рабиндранат Тагор бир пайтлар Японияга қилган сафари чоғида “Япон кўзлари билан фикрлайди” деб бежиз ёзмаган.

Ҳикояга қайтсак.

¹ Журнал муштарийлари ушбу ҳикояни “Хазонрезги боғ” номи билан Дилдора Алиева таржимасида ўқиганлар (2010/11). Ҳар икки таржима матни қиёси ўқувчилар ва тадқиқотчилар учун қизиқ машғулот бўлишига ишонаман. – О.О.

Ҳикояда табиат асар қаҳрамони ҳаётининг инъикоси сифатида қатнашади, тўғрирози, қаҳрамон ҳаётини тўлароқ ифода этишига хизмат қилади. Лекин айни чоқда у ўз ҳолича асар воқеаларидан узилиб қолмайди, балки алоҳида аҳамият касб этади. Муаллиф Каяма билан бирга боғдаги ўзгаришлар, дарахтлар тақдири ва тошлар тарихи, ўтганлар ёди хусусида мулоҳаза юритмайди, фалсафа сўқмайди, балки шу нарсаларни ўқувчига етказиши учун киши билмас ишора қилади, акс эттириши ва руҳий кечинмалар тасвиридан фойдаланади.

Боғ барпо қилгач, ўлсам армоним йўқ, дея айтган Каяманинг ҳаёти кун сайин фаол руҳий таҳлил ҳамда қайғудош бўлишни талаб қилиб боради. Пировардида аввал Каяма, сўнгра ўқувчи боғ ўртасида ётган харсангга “сув керакдир” деб ўйлаб қолади. Қудуқдан сув келтириб тошга қуйиши, умуман, улкан тошни ювиши бошқа халқларга, хусусан, бизга ёт машғулот. Нима фойдаси бор, нимага керак бу беҳуда уриниши, дея мулоҳаза қиламиз биз. Лекин тошга тирик мавжудот сифатида қараши она сути билан кириб, қон-қонига сингиб кетган японлар учун тош бағридан турли садолар чиқиши ҳам табиий.

Каяманинг яқини боғбон Судо вафот этгач, у янаям ёлғизланиб қолади. Ҳайҳотдай боғ, турли зийнатли, ҳашаматли тошлар, боғдан боққа кўчириб ўтказилган дарахтлар, оқ олхўри ҳамда бир замонлар, урушининг охирларида снряд тушиб, уй ичида ёнғинда ҳалок бўлган аёллардан бирининг руҳи билан бир ўзи қолган Каяма ўлимни деярли эсламай қўяди. У энди, ярим тунда уйига кириб келадиган оқ кимоноли аёл хаёли билан яшай бошлайди. Бир кун ҳам зерикши нималигини билмайди у. Кунларнинг фарқига бормай қўяди, лекин улкан тошни нариги дунёга ола кетишининг иложи йўқлиги ҳақида фикр юритади. У ўзидан боғ қолаётгани учун ортиқ қувонмайди. Қувониши, ҳам чекишига йўл қўймайди унинг табиатга сингиб кетаётган ҳаёти. Яхши-ю, нақадар пурғам Каяманинг ҳаёти!

Муболага қилаяпти деманг-ку, “Хазон қоплаган боғ” ҳикоясининг қаҳрамони Каяманинг ҳаёти ёзилмаган достондек таассурот қолдиради. Ушбу ҳикояни ўзбек режиссёри Собир Назармуҳамедовнинг “Армонли дунё” фильмига қиёслаш билан ҳикоя ҳақидаги мушоҳадаларимни якунласам. Ўзбек режиссёрининг фильмида ҳам нафақага чиққан мўйсафид (ҳатто Каяма билан тенгдош) боғ барпо этишига киришади. Минг қийинчиликлар билан ниятига эришади. Лекин режиссёр бу масалани ижтимоий йўналишида ҳал қилади. Собик тарих ўқитувчиси амалдор, юлғич, зўравонларга, катта ўғлининг “Дада, ўзингиз учун яшанг, сиз ҳам чойхонада ошхўрлик қилинг, ҳажга боринг – қанча пул бўлса мен бераман” деган илтимос-иддаоларига қулоқ солмайди, кеча-ю кундуз тер тўкиб, минг машаққат билан тошлоқ ерни обод қилиб боғ яратади, уни ҳеч ким ва ҳеч нарса қайтаролмайди бу йўлдан.

“Хазон қоплаган боғ” ҳикоясида эса шу масала фалсафий йўналишида таҳлил этилади. Ҳеч кими йўқ – хотини ўлган, болалари кетиб қолган, якка ўзи яшаётган Каяма дунёга ўзидан боғ қолдириши истагида ёнади ва боғ барпо қилади. Унга ҳеч ким халал бермайди; на амалдорлар, на зўравонлик, зулмни қурол қилиб олган гуруҳ раҳнаmolари зуғум қилмайди – у ўзи учун, юрак амри билан шундай савоб ишига қўл уради.

Япон халқининг табиатга муносабати тамоман ўзига хослигини айтиб ўтдим. “Японларнинг санъати билан яқиндан танишар эканмиз, бу санъат асарлари донишманд файласуф ҳамда доно мураббий вазифасини ўтайди, бироқ улар вақтини нимага сарф қилади деб ўйлайсиз? Ердан Ойгача бўлган масофани ўлчашигами? Бисмарк сиёсатини таҳлил қилишигами? Йўқ, оддийгина алафдан ҳайратланишига”.

Бу улуг Ван Гогнинг эътирофи эди.

Таржимондан

БУГУНГИ ЧИН ЮРТИНИНГ СИЁСИЙ ЙЎЛИ ВА “ХИТОЙ ОРЗУСИ”

Хитойда шўроча қайта қуриш тажрибасини такрорлаш тузатиб бўлмас оқибатларга олиб келади, деб ҳисоблайдилар.

2014 йил 1 октябрда Хитой Халқ Республикасининг ташкил этилганига 65 йил тўлди. ХХР тарихини икки даврга бўлиш мумкин. Биринчиси – 1949 йилдан 1977 йилгача – синовлар ва хатолар вақти. Иккинчиси – 1978 йилдан бошлаб – социалистик замонавийлаштиришни муваффақиятли амалга ошириш вақти.

Ҳокимият тепасига келгандан кейинги дастлабки йилларда Хитой Коммунистик партияси социалистик қурилиш – саноатлаштириш, жамоалаштириш ва маданий инқилобнинг ўша вақтда умум томонидан эътироф этилган тамойиллари йўлидан борди. Бунда таомилдаги жиддий хатолар ва камчиликлар ҳам бўлди. Халқ коммуналари, синфий душманлар билан курашиш, ниҳоят, роса ўн йил давом этган ва мамлакатни иқтисодий ва сиёсий бошбошдоқликка гирифтор этган “маданий инқилоб” шуларга киради. “Шу билан бирга, – деб таъкидлашади таҳлилчилар, – бугунги Хитойда бутун дастлабки даврни фақат биргина хатоларга олиб келиб тақаш нотўғри бўлар эди – Хитой Халқ Республикаси халқаро майдонда ўзини ёрқин намоён эта олган мустақил, кучли давлатга айланди”.

Ўтган асрнинг 70–80-йилларида Компартия раҳбарияти ўтмиш, ҳозир ва келажакка нисбатан қатор жиддий хулосалар чиқарди. Бу социалистик – айнан социалистик! – замонавийлаштириш дастури эди. Мазкур қоидалар мамлакат ичкарисида ҳам, ундан ташқарида ҳам тўпланган тажриба ва ўзгариб турувчи ҳолатларни ҳисобга олиб муттасил тузатиб-тўлдириб борилди.

Энг аввало, шундай хулоса чиқардикки, ҳар бир мамлакатнинг, аynи ҳолда Хитойнинг тараққиёти унинг маданий-тарихий хусусиятларини белгилаб берувчи ўз миллий хоссасига эга.

Хитойда бошқа мамлакатларнинг иқтисодий ва сиёсий тажрибасини ўрганиш ва ундан фойдаланишни инкор этишмайди, аммо шу шарт биланки, агар у, яъни мана шу тажриба, Хитой давлатининг ижтимоий-иқтисодий тараққиёти талабларига жавоб берса! Хитой раҳбарияти стратегик йўлининг ўзи “ислохотлар ва очиқлик сиёсати” деб аталади. Хитойнинг минглаб фуқаролари хорижий мамлакатларда касб тайёргарлигини ўтамоқдалар, чет эл тажрибасини ўрганиш учун давлат ва партия органларининг ходимлари мунтазам чет элга чиқиб келмоқдалар. Мамлакатда жаҳоннинг кўплаб давлатидан юзлаб таниқли сиёсатчилар, иқтисодчилар, олимлар хитой тингловчилари олдида ўз қарашларини бемалол баён этадилар. Бироқ иқтисодий ва айниқса, сиёсий қарорлар қабул қилишда Хитой эксперт ҳамжамияти ҳал қилувчи роль ўйнайди. Фақат Пекин ва Шанхайдагина эмас, балки мамлакатнинг чекка жойларида ҳам ўнлаб давлат таҳлил марказлари мавжуд.

Узоқ давом этган муҳокамалар натижасида “хитойда ўзига хос социализм концепцияси” ёки “Дэн Сяопин назарияси” шакллантирилган эди. Бу социализмнинг назарияси ва амалиётидаги янги, хитойча сўз

эди. Бу концепцияга кўра социалистик жамият куришнинг ўзи узоқ тарихий даврни – ўттиз-қирқ йилларни, эҳтимолки, асрларни эгаллайди, ҳар ҳолда бу даврнинг вақтинчалик чегаралари белгиланмаган. Ўтиш даврида мулкчилик шаклларига нисбатан муҳим қоидалар сираси мана шундан келиб чиқади. Хусусий мулк давлат, жамоат ва кооператив (ширкат) мулки билан бир қаторда тенгҳуқуқли шакл деб эълон қилинган. Бу фақат партия ҳужжатларида эмас, балки давлат конституциясида ҳам қайд этилган. Кўриб турганингиздек, тадбиркорлар социализм курилишининг тенгҳуқуқли иштирокчилари ҳисобланадилар.

Айни вақтда иқтисодиётнинг бозор бошқаруви услублари хўжалик юритиш амалиётига кириб келди. Хусусий маблағ (сармоя) халқ хўжалигининг қатор соҳаларида муҳим аҳамият касб эта бошлади. Бирок иқтисодиётнинг стратегик соҳалари – темир йўл ва авиация транспорти, нефть ва газ компаниялари, табиий бойликлар қазиб чиқарувчи корхоналар, масалан, кўмир конлари, банклар – давлат ихтиёрида қолмоқда. Дорихоналар ҳам давлатники саналади, шу боисдан дориларнинг нархи барча шаҳар дорихоналари учун барқарор ва ягона ҳисобланади. Айтгандай, китоб ва рўзнома маҳсулотлари нархи дўкон ва дўкончаларда сотилаётганда эмас, балки уни чоп этаётган вақтда белгиланади.

Илмий тадқиқотлар тараққиёти давлат режаларида устувор тусга эга. Хитой Фанлар академияси ва Хитой Ижтимоий фанлар академияси одатдаги тартибда бир меъёра фаолият кўрсатмоқда. Муайян илмий ва ишлаб чиқариш вазифаларини ҳал этиш учун зарурат туғилганда чет эллик мутахассислар жалб этилмоқда.

Партия ва давлат органлари ходимларини тайёрлаш тўғрисида алоҳида гапиришга тўғри келади. Жўнгина айтганда – амалдорларни тайёрлаш тўғрисида. Партия мактаблари ва маъмурий муассасаларнинг кенг тармоғи ишлаб турибди. Масалан, Пекинда шаҳар партия мактабидан ташқари бундай муассасалар шаҳарнинг ҳар бир туманида ва ҳаттоки бир қанча йирик компанияларида мавжуд. Марказий партия мактабида олий даражадаги раҳбарлар ҳам – чекка вилоятлар партия кўмиталари котибларидан вазирларгача, университетларнинг ректорларидан тортиб, ижодий уюшмаларнинг масъул ходимларигача қайта тайёргарликдан ўтказилади. Уларга фақат мактаб ўқитувчиларигина маъруза ўқимайди, уларнинг олдида мамлакатнинг турли даражадаги раҳбарлари нутқ ирод этади.

Давоми журнал варианты

Мустақиллик санаси:
1949 йил 1 октябрь
 Пойтахти: **Пекин**
 Майдони: **9 596 960 км²**
 Аҳолиси: **1 366 499 000 киши**
 Расмий тили:
хитой тили

САМОВИЙ САЛТАНАТ СЕҲРИ

*Катталарга итоат ва ҳурмат, жамиятга
 жавобгарлик ҳисси Хитой маданиятининг асосидир.
 Конфуций*

“Инсониятнинг келгуси тараққиёти Ғарб илмий-техник ютуқларини Шарқ тўплаган маънавий бойликлар, ахлоқий мезонлар, диний соҳалардаги ижобий консерватизм билан уйғунлаштириш орқали кечади... Энди Шарқни Ғарбга қарши қўйиш ёки улар ўртасида фарқларни атайин бўрттириб кўрсатиш тараққиёт қонунларини тушунмаслик ё худудий калтафаҳмлиқ аломатидир”, деганида Владимир Кантор ҳақ эди. Демак, ҳикматоса Шарқ йигирма тўрт аср ўтгач Ғарбни “Нур – Шарқдан” деб такрорлашга мажбур этмоқда. Бунинг исботи ўлароқ Ҳиндистон, Миср ва Месопотамия (ҳозирги Ироқ ва Эрон) мамлакатлари сингари 5 минг йиллик тарихга эга, тамаддун бешиги бўлмиш Хитой ўлкаси яна тарих саҳнасига чиқмоқда. Сон-саноксиз ҳужум ва ташқи таъсирларга қарамай, беназир гўзаллиги ва ўзига хослигини сақлаб қолаётир. Инсоният эришган муваффақиятларнинг аксарияти Хитой тамаддуни билан туташади. Жумладан, қоғоз, қурол, чой, ипак каби кашфиётлар номи Хитой билан боғлиқдир. Бу ўлка Шарқ ва Ғарб ўртасига кўприк қўйган Буюк ипак йўлининг дебочаси. Мамлакатнинг собиқ пойтахти Сиандан бошланиб Ўрта Ер қирғоқларигача етган бу йўл орқали Хитой халқи қоғоз, шойи, қурол, қимматбаҳо тошлар, хитой зираворларини Европага экспорт қилди. Буюк ипак йўли Хитой маданиятининг шаклланишида муҳим роль ўйнади, мамлакатдаги асосий дин – буддизмнинг кенг ёйилиши, давлатнинг Самовий салтанатга айланишига-да таъсир этди.

Чин маданияти урф-одат ва анъаналар, мусиқа, тасвирий санъат, тил, мато ва амалий санъатда ўзини ифода этади. Хитой ёзуви – маданиятнинг асосий кўриниши бўлиб, жаҳондаги қадимий тиллар сирасида беш минг йилдан буён ҳозирга қадар сақланиб қолган ягона нодир ёдгорликдир.

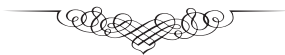
Дастлаб хитойликлар ўз битикларини ёғочларга, мато ва кейинчалик эса қоғозга мухрладилар. Бу мамлакат нафақат қоғоз, балки босма дастгоҳ ватани ҳамдир. Европада Иоганн Гутенберг илк бор Инжилни чоп этишидан бир неча аср аввал – X асрда Шарқда, Хитойда китоб чоп этиб, кўпайтириш амалиёти мавжуд эди. Босма дастгоҳ кашф этилиши билан Хитой адабиёт ва илмий тафаккурда олдинлаб кетди. Хитойликларнинг ўтмишга чексиз қизиқиши натижасида тарих ва қазилмашуносликка доир кўплаб асарлар яратилди. Дастгоҳнинг мамлакат бўйлаб кенг ёйилиши эса халқ оғзаки ижодининг қоғозга тушишига замин яратди. Хитой адабиёти ўз тарихи мобайнида мисли йўқ дурдона асарларни келажак авлодга қолдирди, асради. Бу маданият кўплаб қўшни давлатлар ва ўрта аср дунёсининг етакчи миллатлари маданиятига-да ўзининг сезиларли таъсирини ўтказди. Хуллас, дунё маданияти ривожини Хитой маданиятисиз тасаввур этиш амри маҳол.

АДАБИЁТ

*Ўлик тил яшовчан адабиётни яратолмайди.
Ху Ши,
адабиётшунос*

Хитой адабиёти энг қадимий адабиётлардан бири бўлиб, илдизи минг йилликларга бориб тақалади. Унинг туғилиши Шан даври, аниқроғи “тахминий сўзлар” – буциларнинг пайдо бўлиши билан боғлиқ: тошбақа косасига чизилган белгилар аста-секин вақт ўзгариши билан иероглифларга айланди. Шу нуктаи назардан хитой ёзуви атроф-табиат манзарасини ўзида акс эттириб, оғзаки нутқдан алоҳида шаклланган. Ёзунинг таракқий этиши алифбонинг юзага келишига сабаб бўлди. Бу бевосита хитой адабиёти хусусияти билан ҳам боғлиқ. Биринчидан, оғзаки ва ёзма адабиёт бошқа бир қатор қадимий халқлар сингари, “сурат” тушунчасидан айри эмас, шу сабаб ҳам шеърият ва каллиграфия санъатда юксак қадрланади. Шунингдек, хитой адабиётида сўз эмас, фикр, ғоя улуғланади. Унда сўз ўйини эмас, фикр ўйини биринчи ўринга чиқади. Мисол учун, ёр образи адабиётда очиқ-ошкора тасвир этилмайди, яшириш, пардага ўраш, сўзнинг ортига беркитиш кузатилади. Хитой адабиётида қахрамоннинг ким экани, мавжудликнинг моҳиятини тушуниш мураккаблиги шундан. Шеъриятда ҳар бир сўз рамзий маъно ифода этади, мисол учун тол – айриликдаги аёл тимсоли. Шеърият Хитойда ҳамиша адабиётнинг асосий ва етакчи жанри сифатида қаралиб, кўнгил ва сўз уйғунлиги деб талқин этилади. “Кўшиқлар китоби”да шеъриятга қуйидагича таъриф берилади: “Шеърият – истак-интилиш ифодаси. Кўнгилга келгани – истак бўлса, сўзга киргани шеърдир. Кўнгилда қандайдир ҳис уйғондими, уни сўзга солгинг келади; сўз ожизлик қилса, ҳиссиёт фарёд солади ва у шеърга айланади; шеърда мамнунлик кўринмаса, у инсонни рақсга тушиб кетишдан асрайди”

Давоми журнал варианты

ХИТОЙ ПОЭЗИЯСИДАН НАМУНАЛАР

ХАЛҚ ҚЎШИҚЛАРИ

Қўшиқлар эрамиздан аввалги XI-VI асрларга мансуб қадимги хитой адабий ёдгорлиги “Шицзин” (“Қўшиқлар китоби”)дан танлаб олинган. Манбаларда ёзилишича, қадимги хитой файласуфи Конфуций (VI-V асрлар) ўша даврга қадар ёзилган уч мингдан ортиқ шеър ва қўшиқ ичидан ўндан бир қисмини танлаб олиб, халқнинг маънавий-руҳий камолотига хизмат қилиши учун фалсафий шеърий трактатлари жамланган тўпламга киритган. “Шицзин” тўплами тўртта алоҳида бўлимдан иборат: “Шоҳликлар фазилати”, “Кичик қасидалар”, “Катта қасидалар”, “Мадҳиялар”. Таниқли хитойшунос олим А.А.Штукин “Қўшиқлар китоби”ни тўлапигича рус тилига таржима қилган.

ОЛХЎРИ ТЕРАЁТГАН ҚИЗ ҚЎШИҒИ

*Олхўри тўкила бошлади боғда,
Дарахтларда энди мевалар ларзон.
Согиниб кутганим, мени топсанг гар,
Бахтга тўлар эди ҳар лаҳзам, инон.*

*Олхўри тўкила бошлади боғда,
Шоҳида қолмади учдан бири ҳам.
Согиниб кутганим учун наҳотки,
Ўзганинг дийдори азизроқ бу дам.*

*Олхўри тўкилиб битар боғимда,
Саватга соламан авайлаб териб.
Эй, мени излаган, согиниб севган,
Изҳори дил айла боғимга келиб.*

* * *

*Кетарманми, азизим, яна,
Каноп далалари чорлайди сассиз.
Айрилиқ бор-йўғи бир кун ва лекин
Гўё сендан уч ой яшадим олис!*

*Кетгум яна майса, гулларнинг
Ифорига бўлмоққа ошно.
Айрилиқ бор-йўғи бир кун ва лекин
Уч бора фасллар алмашди гўё!*

*Кетсам, сахий ўрмон бағридан
Териб келай маймунжон, ялтиз.
Айрилиқ бор-йўғи бир кун ва лекин
Гўё уч йил кўришмаганмиз...*

* * *

*Қўлингни силкитиб борасан мағрур,
Жанобим! Сен жангда ҳаммадан ботир.
Буюк саркардасан – енгилмас, жасур,
Ортингда лашкаринг саф тортаётир.*

*Сен Шарққа – ҳарбийга кетгандан бери
Сочим қовжсираган бир сунбул мисол.
Нега ва ким учун оро берайин,
Қандай малҳам билан бағишлай мажол?*

*Ёмғир ёгса эди – Сендан бир мужда!
Аммо еру кўкни қиздирар офтоб.
Мен ҳам ҳижронингда қуриб бораяпман.
Руҳи жоним хаста, сочларим бетоб.*

*Уйимнинг ёнида, шимол тарафда
Девор тагида ҳам майсалар унмас.
Қуриб бораяпман мен фироқингда,
Йиллар ўтса ҳамки, айрилиқ битмас.*

ВАН ВЭЙ

(699 ёки 701-759 ёки 761)

Хитой мумтоз адабиёти намоёнчаси, рассом. Замондошларининг мулоҳазаларига кўра, “унинг шеърларида – рангасвир, суратларида эса – шеърият мужассам”. Лирик манзара жанридаги асарларида у табиат ва инсон орасидаги ўзаро уйғунликни маҳорат билан ифодалай олган.

СОҲИЛ БҮЙИ

*Соҳил бўйи осуда, сокин,
Яшаяпман дилда ҳаловат.
Кўринмайди атрофда тоғлар
Ястанган кенг далалар фақат.
Тутзорларнинг ортида қизғиш,
Уфқ бош қўяр ётоғига жим.
Икки қишлоқ – икки соҳилда
Ярқирайди дарё ҳам лим-лим.*

*Қишлоқ... яшил сўқмоқлар аро
Чўпон бола ташлайди қадам.
Соясидек ортидан қолмай
Овчи ит ҳам чопади илдам.
Не билан банд кун бўйи зоҳид?
Излаб жавоб тополмайман ҳеч.
Шох-шаббадан ясалган эшик
Очилмайди эртадан то кеч.*

НИЛУФАРЛАР ЎСГАН КЎЛ УЗРА...

*Нилуфарлар ўсган кўл узра...
Сузмоқдаман, дилда эҳтирос.
Омонатроқ, эски бир қайиқ,
Улкан орол – гўзал беқиёс...
Кечга қадар қайтгум ва лекин,*

*Ортга сургум фурсатни бироз.
Тўлқинларда сиргалгум аста,
Кўл оромин бузмай, деб бехос.
Қўрқгум, ивиб қолмасин гуллар
Эғнидаги бахмалранг либос.*

Давоми журнал варианты

ЛИАНГ ЯН ШЕНГ

Замонавий тасвирий санъат оламида хитойлик мусаввирларнинг ижоди нафақат Шарқ, балки бутун дунёда қадрланади. Хитой тасвирий санъатининг тарихи жуда қадимий бўлиб, ҳозирги кунгача у ўз анъаналарини мусаввирлар орқали давом эттириб келмоқда. Табиат гўзаллигини мўйқалам орқали тасвирлаш хитойлик рассомларнинг асосий мавзуларидан бири бўлиб, бу борада жуда кўп ажойиб суратлар яратилган. Таниқли ва серқирра ижодкор Лианг Ян Шенг ҳам тасвирий санъатда жуда оммавий саналган “гуллар ва қушлар” йўналишида сермахсул ижод қилиб келмоқда. Мутахассисларнинг фикрича, Лианг Ян Шенг сувратларидаги ёрқин ранглар рассом ижодининг асосий белгиси ҳисобланади.

Лианг Ян Шенг 1960 йил Пекинда таваллуд топган. Рассом болалик чоғларидан расм чизишга ўзгача меҳр қўйган, шу сабабли унда замонавий рассомлар билан бир қаторда классик мусаввирларнинг асарлари ҳам катта қизиқиш уйғотарди. Тасвирий санъат билан мунтазам шуғулланиш мақсадида у 70-йилларда истеъдодли мусаввир Сун Баохуа Сонгга шогирдликка тушади, устозидан мусаввирлик санъатининг дастлабки йўналишлари ва сир-

синоатларини кунт билан ўргана бошлайди. 1982 йилдан таниқли рассом Лиу Ли кўлида таълим олишни давом эттиради, бу ерда унинг етук ижодкор бўлиб етишиши учун кенг имкониятлар мавжуд эди.

Рассомнинг ижодий фаолиятида табиатни акс эттириш асосий ўринни эгаллайди. У ўз сувратларида табиат гўзаллиги, мафтункорлиги, нафислиги ва ундаги сокинликни турфа рангларда тараннум этади. Рассом суратларида тасвирланадиган ранг-баранг гуллар: саллагул, нилуфар, наврўзгул, лола ажабтовур қушлар билан уйғунликда жуда жозибали тусга кириб, мафтункор манзарани акс эттирган. Журналимиз муқовасида такдим этилаётган суврат “Тинчлик элчиси” деб номланиб, ҳамиша поклик ва осойишталик рамзи бўлган оқ каптарлар гўзал табиат оғушида юксак маҳорат билан тасвирланган. Баъзи мутахассисларнинг айтишига қараганда, унинг сувбўёқ асарлари инсон қалбида табиатга нисбатан меҳр туйғусини уйғотади. Шу боис рангтасвир муҳлислари рассомни кўпинча “сеҳрли мўйқалам эгаси” деб аташади.

*Аброр УМАРОВ
тайёрлади*